

Säkerhetsbälten och inflation

Det finns få ting som är så uppiggande för en ekonom som att kunna visa på brister i den etablerade klokskapen. Lekmannen må tro att utvecklandet av säkrare bilar förbättrar olycksfallsstatistiken och minskar belastningen på landets akut- och rehabiliteringskliniker. Den finurlige ekonomen vet bättre. Sidokrocksskydd, fyrpunktsbromsar och uppblåsbara krockkuddar inbjuder till risktagande och fortkörning, vilket i sista vändan rent av kan leda till fler – och inte färre – massakrer på våra vägar.

Grundtanken är förledande enkel. Bilförare optimerar under bivillkor. Om bivillkoren förändras (säkrare bilar) påverkas beteendet. Vi kör vårdslösare och blir ett folk av drullputtar. Inte desto mindre är det väl få som skulle ta dessa resonemang till intäkt för en mer radikal omläggning av trafikpolitiken. Förbud mot användande av bilbälten och motorcykelhjälm är trubbiga åtgärder, som inte diskriminerar mellan folk och få. För att disciplinera en kanske liten minoritet av vårdslösa trafikanter utsätter vi samtidigt den stora majoriteten av omdömesgilla trafikanter för onödiga risker.

Tyvärre återfinns bilbältesargumentet inte bara i ekonomernas kuriosa-kabinett. I dessa dagar är inflationsbekämpningen på allas läppar. Detta är naturligtvis ingen sinkadus. Inflationens syndaregister är digert. Det rymmer allt från godtyckliga omför-

delningar av inkomster och förmögenheter (med all sannolikhet mångdubbelt större än de omfördelningar som sker direkt via statsbudgeten) till betydande ineffektiviteter i resursallokeringen.

De flesta av inflationens kostnader är dock onödiga. Det är samspelet mellan inflation och nominellt baserade system för kapitalinkomstbeskattning och lånekontrakt – och inte inflationen i sig – som skapar många av de mest iögonfallande inflationskostnaderna. Genom att införa reallån och övergå till en reallånbaserad kapitalinkomstbeskattning skulle mycket vinnas. Det blir riksdagen och inte inflationen som bestämmer den effektiva beskattningen av olika spar- och investeringsformer; riksdagen och inte inflationen avgör storleken på de inlåsnings effekter på tillgångsmarknaderna som är den oundvikliga konsekvensen av beskattning av realiserade kapitalvinster; oväntade förändringar i inflationstakten leder inte längre till godtyckliga omfördelningar mellan långgivare och låntagare; genom att hyfsa tidsprofilen för kapitalkostnaderna i nyproducerade bostäder skapar reallån förutsättningar för en samhällsekonomiskt motiverad minskning av de samlade bostadssubventionerna.

De principiella indexeringsargumenten finns där. De tekniska problemen – i olika omgångar belysta av ett par generationer ekonomer och

skattejurister – är överkomliga. Likväl saknas den politiska viljan. Real-lån är i lag förbjudna. Till yttermera visso bygger skattesystemet numera (efter genomförandet av "århundradets skattereform") på en konsekvent nominell princip vad gäller beskattningen av kapitalinkomster.

Den genom åren mest efterhågsna och avgörande invändningen mot indexeringar av lånekontrakt och kapitalinkomstbeskattning, vid upprepade tillfällen framförd av ledande företrädare för Finansdepartementet och Riksbanken, är att de försvårar inflationsbekämpningen och förstärker inflationsimpulserna. Än en gång är det bilbältesargumentet som spökar. Om inflationen inte tillåts att svida i skinnet minskar också viljan att bekämpa den. Indexeringar kan därigenom komma att tolkas som en signal om att regeringen lägger mindre vikt vid prisstabiliseringsmålet än tidigare, vilket urholkar trovärdigheten i antiinflationpolitiken.

I en perfekt värld, där regeringen kan garantera penningvärdet, behövs inga indexeringar. I verkligheten finns inte (och kommer heller aldrig att finnas) några inflationsgarantier, och det alldeles oavsett regeringens vilja att bekämpa inflationen. Att skydda, och tillåta medborgare att skydda sig, mot inflationens verkningar innebär inte att vi lägger ner vapnen i kampen mot inflationen. Om så verkligen vore fallet kunde man på lika goda grunder hävda att arbetslöshetsförsäkringen borde ses som en signal om att regeringen gett upp kampen mot arbetslösheten, eller att sjukförsäkringen borde tolkas som uttryck för sänkta ambitioner vad gäller den förebyggande hälsovården.

Den ekonomiska forskningen ger inget stöd för synen på indexeringar som en inflationsskapande fresterska. De (fåtaliga) empiriska undersökningarna antyder, om något, att länder med en hög indexeringsgrad lyckats bättre med inflationsbekämpningen än länder med en lägre grad av indexering. Iakttagelsen att länder med hyperinflation ofta har välutvecklade system för indexering är i sammanhanget av mindre intresse. Om sedelpressarna i Tumba utnyttjades för att med omedelbar verkan likvidisera den svenska statsskulden skulle också den mest ståndaktige finansminister efter hand tvingas att acceptera genomgripande indexeringsreformer.

Bilbältesargumentet vinner inte heller i lyster om vi anlägger mer principiella utgångspunkter. För de flesta är det nog ett triviale konstaterande att den svenska inflationen i hög grad sammanhänger med brister i lönebildningsprocessen. De indexeringar som möjligen påverkar löneinflationen (riktningen synes dock oklar) gäller centrala makrostorheter som löner, skatteskalor och socialförsäkringssystem. Det är däremot högst osannolikt att indexeringar av kapitalmarknadsinstrument och kapitalinkomstbeskattning skulle få några som helst effekter på löneinflationen. Det kan därför – med ett milt ordval – verka något underligt att man från ansvarigt politiskt håll så länge accepterat indexeringar av alla våra offentliga försäkringssystem, och nyligen indexerat marginalskatteskalorna, samtidigt som man utpekar indexeringar av lånekontrakt och kapitalinkomstbeskattning som ett potentiellt hinder för en gynnsam inflationsutveckling.

Logiken påminner väl egentligen mest om pappan som ger sonen ett kok stryk för att grannpojken pallar äpplen.

Konspirationsteoretikern kan rent av hävda att avsaknaden av indexering av kapitalinkomstbeskattning och låneinstrument *underblåser* inflationen. Oväntade ökning av inflationen leder med tingens nuvarande ordning till potentiellt betydande omfördelningar från långivare till låntagare. Inflationen har därför vissa likheter med ett nollsummespel, där den enes vinst är den andres förlust. Om vinnarna i inflationsspelet också är ledande aktörer i inflationsprocessen krävs det ingen större fantasifullhet för att måla upp ett scenario där dessa omfördelningar cementerar en hög

underliggande inflationstakt. Spekulativt i överkant? Kanske, även om den omständigheten att landets småsparare inte är representerade vid kaffedrickandet på Rosenbad är en händelse som ser ut som en tanke.

Säkerhetsbälten behövs – både i trafiken och i inflationsbekämpningen. Släpp reallånen fria och indexera kapitalinkomstbeskattningen!

JONAS AGELL